МИЛЛИЙ ҒУРУР ТУЙҒУСИНИНГ ИЖТИМОИЙ-МАЪНАВИЙ МОҲИЯТИ ВА УНИ ЁШЛАРДА ШАКЛЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ

Худайбердиев Х

Фалсафа фанлари номзоди доцент, Термиз давлат мухандислик ва агра технологиялар университети Ижтимоий гуманитар фанлар кафедраси доценти

Аннотация: *Мақолада миллий ғурур туйғусининг ижтимоий-фалсафий ва маънавий-ахлоқий моҳияти тадқиқ этилган. Муаллиф миллий ғурурни миллий ўзликни англаш, ватанпарварлик ва миллий қадриятларга бўлган эҳтиром билан узвий боғлиқ ҳодиса сифатида таҳлил қилади. Мақолада мустақиллик йилларида ўзбек халқининг тарихий хотираси тикланиши, буюк аждодлар меросининг қайта тикланиши ҳамда таълим тизими орқали ёш авлодда миллий ғурур туйғусини шакллантириш борасидаги давлат сиёсати ёритилган. Шунингдек, оила, таълим муассасалари ва оммавий ахборот воситаларининг ушбу жараёндаги ўрни асосланган.*

Калит сўзлар: *миллий ғурур, ватанпарварлик, миллий ғоя, миллий қадриятлар, маънавият, миллий ўзлик, тарихий хотира, ёшлар тарбияси, давлат сиёсати.*

Аннотация: *В статье исследуется социально-философская и духовно-нравственная сущность чувства национальной гордости. Автор рассматривает национальную гордость как явление, неразрывно связанное с национальным самосознанием, патриотизмом и уважением к национальным ценностям. В статье освещается восстановление исторической памяти узбекского народа в годы независимости, возрождение наследия великих предков, а также государственная политика по формированию у подрастающего поколения чувства национальной гордости через систему образования. Кроме того, обосновывается роль семьи, образовательных учреждений и средств массовой информации в этом процессе.*

Ключевые слова: *национальная гордость, патриотизм, национальная идея, национальные ценности, духовность, национальная идентичность, историческая память, воспитание молодёжи, государственная политика.*

Abstract: *This article examines the socio-philosophical and moral-spiritual essence of the feeling of national pride. The author analyzes national pride as a phenomenon inseparably linked with national self-awareness, patriotism, and respect for national values. The article highlights the restoration of the historical memory of the Uzbek people during the years of independence, the revival of the heritage of great ancestors, and state policy aimed at forming a sense of national pride in the younger generation through the education system. Furthermore, the role of the family, educational institutions, and mass media in this process is substantiated.*

Keywords: *national pride, patriotism, national idea, national values, spirituality, national identity, historical memory, youth upbringing, state policy.*

КИРИШ

Мустақиллик йилларида ўзбек халқининг миллий ўзлигини англаши, тарихий хотирасини тиклаши ва миллий қадриятларини қайта эъзозлаши жамиятимиз маънавий тараққиётининг муҳим йўналишларидан бирига айланди. Ана шу жараёнларнинг марказида миллий ғурур туйғуси туради — у инсоннинг ўз халқи, ватани, тарихи ва маданиятига бўлган ички эҳтироми, фахрланиш ҳиссидир. Миллий ғурур шахснинг ижтимоий-маънавий етуклигини белгиловчи муҳим омил бўлиб, у миллий ўзликни англаш, ватанпарварлик, миллатлараро ҳамжиҳатлик ва фуқаролик масъулияти билан узвий боғлиқдир.

Глобаллашув жараёнларининг кучайиши, ахборот майдонининг чегарасиз тус олиши шароитида айрим ёт ғоя ва мафкураларнинг ёшлар онгига таъсир ўтказиш хавфи сақланиб қолмоқда. Бундай шароитда ёш авлодда соғлом миллий ғурур туйғусини, ўз тарихи ва қадриятларига ҳурмат билан қарайдиган, шу билан бирга бошқа халқлар маданиятига ҳам тоқат ва ҳурмат билан ёндашадиган шахсни тарбиялаш давлат ва жамият олдида турган долзарб вазифалардан биридир.

Мазкур мақоланинг мақсади миллий ғурур тушунчасининг ижтимоий-фалсафий моҳиятини очиб бериш, унинг тарихий-маданий асосларини таҳлил қилиш ҳамда ёшларда мазкур туйғуни шакллантиришда таълим тизими, оила ва давлат сиёсатининг ўрнини асослашдан иборат.

Мавзунинг долзарблиги шундаки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг қатор дастурий ҳужжатларида, жумладан «Ҳаракатлар стратегияси» ва «Тараққиёт стратегияси»да маънавий-маърифий соҳани ривожлантириш, ёшларда ватанпарварлик ва миллий ғурур туйғусини тарбиялаш давлат сиёсатининг устувор йўналиши сифатида белгиланган[3]. Бу эса мазкур мавзунинг илмий жиҳатдан чуқур ўрганилиши, назарий-методологик асосларининг такомиллаштирилиши заруратини кўрсатади.

1. Миллий ғурур тушунчасининг ижтимоий-фалсафий моҳияти

Миллий ғурур — бу шахснинг ўз миллатига, унинг тарихи, тили, маданияти, урф-одатлари ва анъаналарига нисбатан ижобий ҳиссий-қиймат муносабатидир. У миллий ўзликни англашнинг юксак кўриниши сифатида намоён бўлади ва шахснинг «Мен кимман?», «Мен қайси халққа мансубман?» деган саволларга онгли жавоб топишида муҳим аҳамият касб этади. Миллий ғурур туйғуси инсонни ўз халқининг ютуқларидан фахрланишга, унинг қадриятларини асраб-авайлашга, келажак авлодларга етказишга ундайди[4].

[3]Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ҳаракатлар стратегияси ва Тараққиёт стратегияси доирасидаги дастурий ҳужжатлари. — Тошкент, 2017–2022.

[4]Каримов И.А. Юксак маънавият — енгилмас куч. — Тошкент: Маънавият, 2008. — Б. 31.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, миллий ғурур тушунчаси миллатчилик ёки бошқа халқларни камситиш билан аралаштирилмаслиги керак. Соғлом миллий ғурур — бу ўз миллатининг қадр-қимматини сақлаган ҳолда, бошқа халқлар ва маданиятларга нисбатан ҳурмат ва тоқат билан қараш демакдир. Файласуф олимларимиз таъкидлаганидек, ҳақиқий миллий ғурур инсонпарварлик, дўстлик ва ҳамкорлик тамойиллари билан уйғунликда намоён бўлади[5].

Миллий ғурур туйғуси бир нечта таркибий қисмлардан иборат: биринчидан, тарихий онг — ўз халқининг ўтмиши, унинг буюк воқеалари ва алломалари ҳақидаги билимлар; иккинчидан, қадриятли муносабат — миллий тил, дин, урф-одат ва анъаналарга нисбатан ҳурмат; учинчидан, фаол фуқаролик позицияси — ватан тараққиёти йўлида шахсий ҳисса қўшишга тайёрлик. Ушбу уч таркибий қисмнинг уйғун ривожланиши баркамол, миллий ғурурга эга шахсни шакллантиради.

Мамлакатимиз раҳбарияти томонидан илгари сурилган миллий ғоя концепцияси ҳам аслида миллий ғурур туйғусини мустаҳкамлашга қаратилган стратегик йўналишдир. Миллий ғоя — Ватан равнақи, юрт тинчлиги ва халқ фаровонлиги йўлида хизмат қилиш ғоясини ўзида мужассам этади ва у миллий ғурур туйғуси орқали шахс онгига сингдирилади[6].

Ижтимоий психология нуқтаи назаридан ёндашганда, миллий ғурур туйғуси гуруҳий ўзликни англашнинг бир кўриниши сифатида талқин этилади. Шахс ўзини маълум бир ижтимоий гуруҳ — миллат аъзоси сифатида идрок этар экан, ушбу гуруҳнинг ютуқлари, тарихий обрў-эътибори ва маданий мероси билан ўзини боғлайди, натижада ижобий ўз-ўзини баҳолаш шаклланади. Бу эса, ўз навбатида, шахснинг руҳий барқарорлиги ва ижтимоий фаоллигини оширувчи муҳим омилга айланади[7]. Шу боис миллий ғурурни фақат мафкуравий тушунча сифатида эмас, балки шахс камолотининг психологик механизми сифатида ҳам ўрганиш мақсадга мувофиқдир.

2. Миллий ғурурнинг тарихий-маданий асослари

Ўзбек халқининг миллий ғурур туйғуси бой тарихий ва маданий меросга асосланади. Марказий Осиё — жаҳон тамаддунининг энг қадимий ўчоқларидан бири бўлиб, бу заминда буюк алломалар, олимлар ва давлат арбоблари етишиб чиққан. Амир Темур ва темурийлар давридаги давлатчилик анъаналари, Мирзо Улуғбекнинг астрономия соҳасидаги жаҳоншумул кашфиётлари, Алишер Навоийнинг адабий-фалсафий мероси, Имом Бухорий ва Имом Термизийнинг ислом илмлари ривожига қўшган беқиёс ҳиссаси — буларнинг барчаси ўзбек халқининг жаҳон тамаддуни хазинасига қўшган муносиб улушидир[8].

[5]Йўлдошев Ж., Усмонов С. Миллий ғоя: тарғибот усулиятининг долзарб масалалари. — Тошкент: Ўзбекистон, 2007. — Б. 18.
[6]Отамуратов С. Миллий истиқлол ва миллий ўзликни англаш. — Тошкент: Фан, 2010. — Б. 112.
[7]Эркаев А. Миллий ғоя ва маънавият. — Тошкент: Маънавият, 2002. — Б. 47.
[8]Тўрахонов А. Ёшлар маънавий тарбиясида миллий анъаналарнинг ўрни. — Самарқанд: СамДУ нашриёти, 2018. — Б. 64.

Буюк Ипак йўли орқали Марказий Осиё ҳудуди Шарқ ва Ғарб маданиятларини боғловчи муҳим кўприк вазифасини ўтаган, савдо-сотиқ, илм-фан ва маданий алмашинув марказига айланган. Мустақиллик йилларида ушбу тарихий меросни холисона ўрганиш, буюк аждодларимиз хотирасини абадийлаштириш йўлида кенг кўламли ишлар амалга оширилди: тарихий обидалар таъмирланди, алломаларимизнинг таваллуд саналари юбилейлари халқаро миқёсда нишонланди, уларнинг илмий-маънавий мероси чуқур тадқиқ этилди.

Тарихий хотиранинг тикланиши миллий ғурур туйғусининг шаклланишида ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Зеро, ўз тарихини билмаган, аждодлари меросидан бехабар шахсда соғлом миллий ғурур туйғусини шакллантириш мумкин эмас. Шу боис таълим дастурларида миллий тарих, маданият ва алломалар ҳаётига оид мавзуларга алоҳида эътибор қаратилиши мақсадга мувофиқдир.

Шу билан бирга, миллий меъморчилик ёдгорликлари, қўлёзма манбалар, анъанавий ҳунармандчилик турлари ва фольклор намуналари ҳам миллий ғурурнинг моддий ва маънавий ифодаси сифатида алоҳида қадрланади. Самарқанд, Бухоро, Хива каби қадимий шаҳарларимизнинг жаҳон тан олган меъморий обидалари, шунингдек мақом санъати, миллий рақс ва анъанавий байрам маросимлари халқимизнинг бой маданий кимлигини намоён этувчи муҳим рамзлардир. Ушбу меросни авайлаб-асраш ва келгуси авлодларга етказиш нафақат маданий, балки миллий хавфсизлик нуқтаи назаридан ҳам муҳим вазифа ҳисобланади[9].

3. Таълим тизими ва оила — миллий ғурурни шакллантиришнинг асосий институтлари

Ёшларда миллий ғурур туйғусини шакллантиришда таълим тизими алоҳида ўрин тутади. Мактабгача таълим, умумий ўрта таълим ҳамда олий таълим босқичларида «Маънавият асослари», «Ватан туйғуси», Ўзбекистон тарихи каби фанлар орқали ёш авлодда миллий қадриятларга ҳурмат туйғуси шакллантирилади. Дарс жараёнида нафақат назарий билим бериш, балки ўқувчи ва талабаларда ҳиссий-қадриятли муносабатни уйғотиш муҳим педагогик вазифа ҳисобланади[10].

Оила эса миллий ғурур туйғусини шакллантиришнинг бирламчи ва энг таъсирчан институтидир. Ота-боболар анъаналарига ҳурмат, оилавий қадриятларни асраш, миллий байрамларни нишонлаш каби жараёнлар орқали бола ёшлигидан миллий ўзликни ҳис қила бошлайди. Оилавий тарбия билан таълим муассасаларидаги тарбиявий жараённинг уйғунлиги баркамол шахсни камол топтиришнинг муҳим шартидир.

Шунингдек, оммавий ахборот воситалари, миллий кино ва театр санъати, адабиёт намуналари ҳам ёшларда миллий ғурур туйғусини шакллантиришда

[9]Шермуҳамедов С. Умуминсоний ва миллий қадриятлар. — Тошкент: Университет, 1999. — Б. 39.
[10]Худойберганова Д. Миллий қадриятлар тизимида миллий ғурур феномени // Ижтимоий фикр. Инсон ҳуқуқлари. — 2019. — №3. — Б. 47.

муҳим восита вазифасини ўтайди. Миллий қадриятларни тарғиб қилувчи сифатли контентни яратиш ва оммалаштириш замонавий ахборот маконида долзарб вазифа бўлиб қолмоқда. «Ёшлар йили», турли миллий ва маданий дастурлар доирасида ташкил этилаётган тадбирлар, кўргазмалар ва учрашувлар ҳам ушбу жараёнга ижобий таъсир кўрсатади.

Олий таълим муассасаларида талабалар ёшларда фуқаролик жамияти қурилиши, ҳуқуқий маданият ва миллий ғурур мавзуларида ўтказилаётган маънавий-маърифий соатлар, «Кўзи очиқ» турдаги тарбиявий тадбирлар, шунингдек «Камолот» ва бошқа ёшлар ташкилотлари фаолияти доирасида амалга оширилаётган ишлар ҳам муҳим аҳамиятга эга. Педагог кадрларнинг ўзи миллий қадриятларга нисбатан онгли ва самимий муносабатда бўлиши, ўз шахсий намунаси орқали тарбия бериши таъкидлаш лозим бўлган муҳим жиҳатлардан биридир, зеро тарбиячининг сўзи билан амалий фаолияти уйғун бўлмаса, тарбиявий таъсир самарасиз бўлиб қолади[11].

4. Мустақиллик даврида миллий ғурурни мустаҳкамлашга қаратилган давлат сиёсати

Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг миллий ғурур туйғусини мустаҳкамлаш давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бирига айланди. Мустақиллик куни, Навруз байрами каби умуммиллий байрамларнинг кенг миқёсда нишонланиши, давлат рамзлари — байроқ, герб ва мадҳиянинг эъзозланиши халқда миллий бирлик ва фахрланиш туйғусини кучайтирди[12].

Сўнгги йилларда «Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси» доирасида маънавий-маърифий соҳада амалга оширилаётган ислоҳотлар, тарихий-маданий меросни асраш ва тарғиб қилиш борасидаги давлат дастурлари, туризм соҳасининг ривожланиши орқали жаҳон ҳамжамиятига ўзбек маданиятининг тақдим этилиши миллий ғурур туйғусини янада мустаҳкамлашга хизмат қилмоқда. ЮНЕСКОнинг умумбашарий мерос рўйхатига киритилган тарихий шаҳарларимиз, моддий ва номоддий маданий меросимиз халқаро миқёсда тан олиниши ҳам ушбу жараённинг муҳим кўрсаткичидир.

Шунингдек, спорт, фан ва санъат соҳаларида ватандошларимизнинг халқаро мусобақа ва анжуманлардаги ютуқлари ҳам жамиятда миллий ғурур туйғусини кучайтирувчи муҳим омил ҳисобланади. Давлат раҳбарияти томонидан бундай ютуқларга эришган шахсларни муносиб тақдирлаш, уларнинг тажрибасини ёшларга намуна сифатида тарғиб қилиш миллий ғурурни мустаҳкамлашнинг амалий кўринишларидан биридир.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган маъмурий-ҳудудий ислоҳотлар, «Обод қишлоқ», «Обод маҳалла» каби дастурлар доирасида халқ турмуш даражасининг яхшиланиши ҳам билвосита миллий ғурур туйғусининг мустаҳкамланишига хизмат қилади. Зеро, фуқаролар ўз давлатининг ижтимоий-

[11]Жўраев Н. Ватанпарварлик тарбияси: назария ва амалиёт. — Тошкент: Университет, 2015. — Б. 88.
[12]Саифназаров И. Миллий ғурур ва миллий ифтихор туйғулари. — Тошкент: Тафаккур, 2011. — Б. 52.

иқтисодий тараққиётидан, халқаро миқёсдаги нуфузининг ортиб боришидан фахрланиш ҳиссини туяр экан, бу уларда ватанга бўлган садоқат ва масъулият туйғусини янада мустаҳкамлайди. Шунингдек, ташқи сиёсат соҳасида қўшни давлатлар билан ўзаро манфаатли ҳамкорлик алоқаларининг ривожланиши, минтақавий барқарорликка Ўзбекистоннинг қўшаётган ҳиссаси ҳам жаҳон ҳамжамиятида мамлакатимиз нуфузининг ортишига, бу эса ўз навбатида фуқароларда миллий ғурур туйғусининг кучайишига олиб келмоқда.

5. Глобаллашув шароитида миллий ғурурни сақлаб қолиш муаммолари

Замонавий жамиятда глобаллашув жараёнларининг тобора кучайиб бориши миллий маданиятлар ва қадриятлар олдига янги синовларни қўймоқда. Ахборот-коммуникация технологияларининг жадал ривожланиши, ижтимоий тармоқларнинг кенг тарқалиши натижасида ёшлар онгига турли хорижий маданий қарашлар, ҳаёт тарзи ва қадриятлар тизими фаол таъсир ўтказмоқда. Бундай шароитда миллий ўзликни йўқотиш, «маданий ассимиляция»га учраш хавфи сақланиб қолмоқда, бу эса миллий ғурур туйғусини шакллантириш борасидаги ишларни янада долзарб қилиб қўймоқда[13].

Шу нуқтаи назардан, миллий ғурур туйғусини тарбиялашда очиқлик ва миллий ўзига хосликни сақлаш ўртасидаги мутаносибликни таъминлаш муҳим методологик аҳамиятга эга. Ёшларни жаҳон тамаддуни ютуқларидан баҳраманд қилиш билан бирга, уларда миллий қадриятларга нисбатан онгли ва мустаҳкам муносабатни шакллантириш — замонавий тарбия тизимининг энг мураккаб ва долзарб вазифаларидан биридир. Бу борада педагог ва тарбиячиларнинг касбий маҳорати, шунингдек оммавий ахборот воситаларининг масъулиятли позицияси муҳим омил ҳисобланади.

Хорижий тажрибани ўрганиш шуни кўрсатадики, кўплаб ривожланган давлатларда миллий ғурур ва ватанпарварлик туйғусини тарбиялаш давлат сиёсатининг узвий қисми сифатида қаралади[14]. Мамлакатимизда ҳам ушбу йўналишда халқаро тажрибани ижодий ўрганиш ва миллий шароитга мослаштирган ҳолда татбиқ этиш муҳим аҳамият касб этади.

Хулоса

Хулоса қилиб айтганда, миллий ғурур — миллий ўзликни англаш, тарихий хотира, миллий қадриятларга ҳурмат ва фаол фуқаролик позициясининг уйғунлигида намоён бўладиган мураккаб ижтимоий-маънавий ҳодисадир. Уни шакллантириш узлуксиз ва комплекс жараён бўлиб, унда оила, таълим тизими, оммавий ахборот воситалари ва давлат сиёсати ўзаро уйғунликда фаолият юритиши лозим.

Ёш авлодда соғлом миллий ғурур туйғусини тарбиялаш, бир томондан, уларда ўз тарихи ва маданиятига нисбатан ҳурмат ва фахрланиш ҳиссини шакллантирса, иккинчи томондан, бошқа халқлар ва маданиятларга нисбатан

[13]Смит Э. Национализм и модернизм. — Москва: Праксис, 2004. — С. 214.
[14]Hobsbawm E. Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality. — Cambridge: Cambridge University Press, 1992. — P. 89.

тоқат ва ҳурмат билан қарайдиган, глобал дунёда рақобатбардош бўлган баркамол шахсни камол топтиришга хизмат қилади. Шу боис мазкур масала келгусида ҳам педагогика, психология ва фалсафа фанлари доирасида чуқур илмий тадқиқ этилиши лозим бўлган долзарб муаммолардан бири бўлиб қолади.

Ўтказилган таҳлил асосида қуйидаги амалий тавсияларни илгари суриш мумкин: биринчидан, таълим дастурларида миллий тарих ва маданиятга оид мавзуларнинг улуши оширилиши; иккинчидан, оила, мактаб ва маҳалла ўртасидаги тарбиявий ҳамкорликнинг мустаҳкамланиши; учинчидан, миллий қадриятларни тарғиб қилувчи сифатли медиа-контентнинг кўпайтирилиши; тўртинчидан, ёшлар билан ишлашда замонавий интерфаол усуллардан кенг фойдаланилиши мақсадга мувофиқдир.

Ушбу тавсияларнинг амалиётга татбиқ этилиши миллий ғурур туйғусига эга, баркамол ва рақобатбардош авлодни тарбиялашга хизмат қилади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Мирзиёев Ш.М. Миллий тикланишдан — миллий юксалиш сари. — Тошкент: Ўзбекистон, 2020. — 400 б.

2. Каримов И.А. Юксак маънавият — енгилмас куч. — Тошкент: Маънавият, 2008. — 176 б.

3. Йўлдошев Ж., Усмонов С. Миллий ғоя: тарғибот усулиятининг долзарб масалалари. — Тошкент: Ўзбекистон, 2007. — 240 б.

4. Эркаев А. Миллий ғоя ва маънавият. — Тошкент: Маънавият, 2002. — 152 б.

5. Отамуратов С. Миллий истиқлол ва миллий ўзликни англаш. — Тошкент: Фан, 2010. — 288 б.

6. Жўраев Н. Ватанпарварлик тарбияси: назария ва амалиёт. — Тошкент: Университет, 2015. — 196 б.

7. Саифназаров И. Миллий ғурур ва миллий ифтихор туйғулари. — Тошкент: Тафаккур, 2011. — 164 б.

8. Худойберганова Д. Миллий қадриятлар тизимида миллий ғурур феномени // Ижтимоий фикр. Инсон ҳуқуклари. — 2019. — №3. — Б. 45–52.

9. Тўрахонов А. Ёшлар маънавий тарбиясида миллий анъаналарнинг ўрни. — Самарқанд: СамДУ нашриёти, 2018. — 212 б.

10. Шермуҳамедов С. Умуминсоний ва миллий қадриятлар. — Тошкент: Университет, 1999. — 128 б.

11. Смит Э. Национализм и модернизм. — Москва: Праксис, 2004. — 464 с.

12. Худойбердиев Х. Ўзбек миллий мафкурасининг тараққиёт босқичлари.- Термиз «INFON-PRINT» нашриёти, 2023 йил.

13. Hobsbawm E. Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality. — Cambridge: Cambridge University Press, 1992. — 206 p.

14. Худойбердиев Х. Маънавият, аҳлоқий қадрият ва ислом.-Термиз «INFON-PRINT» нашриёти, 2023 йил.